

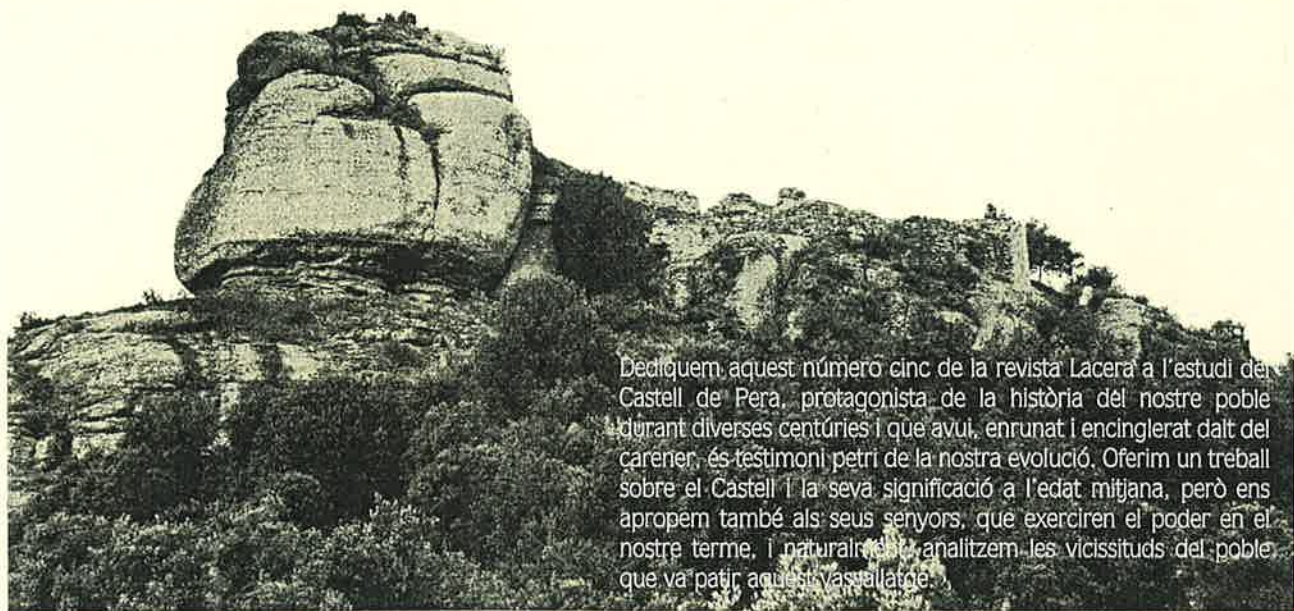
La Cera

Butlletí del Centre d'Estudis Històrics de Sant Llorenç Savall

Número 5 - Setembre de 2005

El Castell de Pera

Dedicuem aquest número cinc de la revista *Lacera* a l'estudi del Castell de Pera, protagonista de la història del nostre poble durant diverses centúries i que avui, enrunat i encinglerat dalt del carener, és testimoni petri de la nostra evolució. Oferim un treball sobre el Castell i la seva significació a l'edat mitjana, però ens apropem també als seus senyors, que exerciren el poder en el nostre terme, i naturalment, analitzem les vicissituds del poble que va patir aquest vasallatge.

Albert Vicens

Enlairades al capdamunt de la carena que delimita la Vall d'Horta per tramuntana, les ruïnes del Castell de Pera constitueixen el vestigi medieval més important de Sant Llorenç Savall i, juntament amb el monestir de La Mola, de tot l'àmbit del Parc Natural de Sant Llorenç del Munt.

Per això l'Albert Vicens rememora la feudalització del territori, i ens descriu les característiques pròpies del Castell de Pera o de la Pera, relacionant els masos que eren sota el seu domini. Una il·lustració d'en Quelot a les pàgines centrals ens dibuixa a l'estructura que deuria tenir el Castell en la baixa edat mitjana. A continuació en Jaume Valls ens apropa a la personalitat dels Senyors del Castell i a la lluita dels llorençans i llorençanes per sostreure's al jou feudal. El nostre ànim és: *Salvem el Castell!*

Us imagineu com era el Castell de Pera?

A les pàgines centrals teniu la resposta

Editorial: Salvem el Castell!

Nova secció de toponímia local

Pòster central d'en Quelot

Les activitats socials

Unes ruïnes a preservar: Salvem el Castell de Pera

Encinglerades dalt la carena del Castell de Pera, els vestigis d'aquesta construcció militar que tanta importància tenen en la història del nostre poble, mereixen ser preservades i restaurades.

El Castell de Pera, era el darrer bastió de l'antic comtat i bisbat de Barcelona, i senyorejà, durant gairebé un mil·lenni, el nostre terme municipal. El principal fil conductor de la nostra història col·lectiva com a poble de Sant Llorenç Savall, fou durant molts segles la d'intentar sostreure's a aquest senyoriu, desenvolupant l'autonomia municipal.

Per això les ruïnes del Castell de Pera esdevenen un símbol popular que caldria preservar, evitant la caiguda dels pocs vestigis que encara resten dempeus –la paret ponentina, per exemple- i consolidant la resta de construccions, com la torre dels Vernet o la planta de la capella romànica de Santa Maria de Pera, per tal que continuïn desafiant els elements i puguin ser reconeguts i estudiats per futures generacions.

Sabem que entre les iniciatives de la Regidoria de Cultura de l'Ajuntament llorençà, s'ha destinat una partida econòmica per a continuar les prospeccions arqueològiques que es van iniciar fa uns anys. Els anirem a fer-ho efectiu alhora que caldria implicar-hi també altres institucions com la Diputació de Barcelona, titular del Parc Natural on s'emplaça, i la Generalitat de Catalunya, per a fer del Castell de Pera

un indret emblemàtic del terme i del Parc Natural de Sant Llorenç i la Serra de l'Obac.

En aquest número de la revista LACERA dedicat monogràficament al Castell de Pera, volem explicar tant la funcionalitat que varen tenir aquestes construccions en l'edat mitjana, com la relació tant controvertida entre els senyors del Castell i el poble llorençà, per tal de donar a conèixer elements de la nostra història que ajudin a comprendre i a estimar aquest vestigi i a situar la seva veritable dimensió en el context històric.

Ahora ho fem reivindicant la millora del Castell, del seu entorn i dels accessos, perquè val la pena que aquesta peça cabdal del patrimoni històric vallesà, sigui més i millor coneguda. La magnífica reconstrucció virtual que n'ha fet l'amic Quelot en la il·lustració de les pàgines centrals, permet imaginar com era el Castell en el temps en què desenvolupà la seva funció.

Salvem el Castell de Pera.

Restes de la Torre dels Vernet.

Jaume Vallès

CARRERAS

A la Plaça Major

Llibres, diaris, revistes, reprografia, targetes de telèfon...
... i tot allò que necessiteu per a estudiar o recrear-vos.
Col·labora desinteressadament en la difusió de la nostra revista. GRÀCIES

lacera

Butlletí de l'entitat LACERA
(Cercle d'Estudis històrics
de Sant Llorenç Savall)

Adreça postal: C/ Canigó, 15
08212 Sant Llorenç Savall

Any III núm. 4
Març 2005

Preu per a no socis 2,5 €

Direcció i realització:
Jaume Vallès i Vila

Fotografies: Albert Vicens, Jaume Vallès.

Il·lustracions: Quelot

Disseny: [al·lègria]

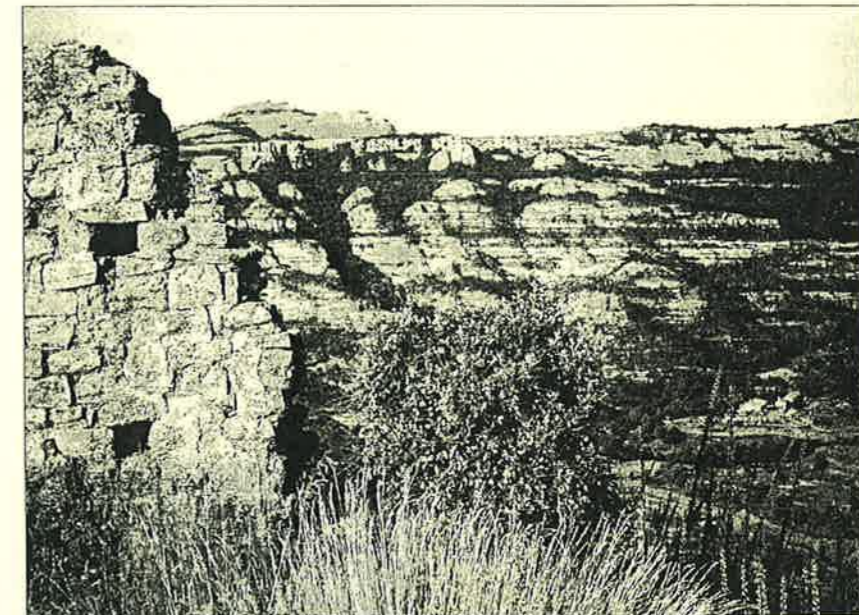
Unes pedres amb més de mil anys d'història

Enlairades al cim del turó homònim, les ruïnes del Castell de Pera constitueixen el vestigi arqueològic més important de tota l'edat mitjana a Sant Llorenç Savall. Tot i que la seva mala conservació pot fer-nos caure en l'error de menysprear-ne la importància històrica, la realitat és que es fa difícil, per no dir impossible, trobar al terme municipal llorençà un vestigi històric que aplegui tantes trifulgues –i, per tant, que hagi generat tanta documentació- com el nostre decrepit castell. És per això que, amb aquest número de la nostra revista, els membres de Lacera volem reivindicar el valor de les seves ruïnes. Entendre la història medieval de Sant Llorenç Savall passa forçosament per cabussar-se de ple en les peripècies del Castell de Pera. Amb aquest número us convidem a encetar un viatge que es remunta més de deu segles enrera, quan el nucli urbà encara no existia i les terres llorençanes eren conegudes amb el nom de Lacera.

La feudalització del territori

A partir del segle X s'inicia a la Catalunya Vella (aproximadament el territori que en l'actual Catalunya s'estén al nord del Llobregat) el que els historiadors han vingut a anomenar feudalització. Es tracta d'un procés complex i llarg que comportà canvis profunds en la societat "catalana" de l'època i que fou esperonat per un important augment de la població (degut a l'increment de la natalitat i a un important flux migratori que vingué del nord).

Expulsats ja els sarraïns, i amb la regió sota el domini dels reis carolíngis, els diferents comtats catalans s'organitzaren en un mosaic de dominis senyoriais. Al capdavant de cadascuna d'aquestes unitats administratives els comtes hi col·locaren un senyor. Es tractava d'un pacte que comprometia a ambdues parts: el comte cedia l'administració del territori al senyor i aquest es reconeixia vassall del primer (amb l'obligació, entre d'altres, de donar-li suport militar quan fes falta). Aquest acord (anomenat pacte de convinença) convertí la societat feudal catalana en una jerarquia de relacions personals (relacions feudo-vassallàtiques) on el comte ocupava el vèrtex de la piràmide. Per sota d'ell, una munió de senyors es disputaven el poder a petita escala. La resta de la població, és a dir la immensa majoria, quedà relegada a l'escalafó més baix. El món feudal quedà dividit, així, entre una minoria que manava –els nobles o maiors- i una majoria que es veia obligada a obeir i, sobretot, a pagar –els minores o inferiores-

Vista dels Emprius i el Montcau al fons, des del mur ponentí del Castell.

Jaume Vallès

Un altre canvi rellevant que comportà el procés de feudalització fou la divisió de la propietat (l'anomenat domini) en dues parts. Així, el senyor feudal ostentava el domini directe de les terres de la seva demarcació, mentre que el pagès n'era el propietari útil. Per tal de tenir accés a aquest domini útil, el pagès es veia obligat a satisfer periòdicament determinades quantitats (rendes) en espècie (habitualment una part proporcional de la collita) o bé en diners (opció majoritària als darrers segles de l'edat mitjana) i a realitzar determinats treballs a la terra del senyor. També es veia obligat a pagar per l'ús dels monopolis del senyor

(molins, ferreries...) i a reconèixer públicament el domini d'aquest mitjançant el lliurament simbòlic d'alguns productes en dates assenyalades (com per exemple Nadal).

La recaptació de totes aquestes rendes era realitzada per un representant del senyor, el batlle. Es tractava d'un personatge rellevant del poble que, sovint, també administrava alguns dels monopolis senyorials. A Sant Llorenç Savall, per exemple, alguns membres de la família Ferrer (habitants de Ponsferrer) ostentaren el càrrec de batlle i l'administració de la ferreria durant els segles XIII i XIV¹.

El naixement dels castells

Sovint, en sentir la paraula castell, ens venen al cap escenes cinematogràfiques on apareixen enormes edificis -farcits de torres, merlets i fossars- assetjats per un exèrcit de cavallers armats fins a les dents. Aquesta imatge romàntica dels castells, però, té molt poc a veure amb la realitat de l'edat mitjana i amb el paper que aquestes construccions hi jugaren. Si bé és cert que puntualment, i sobretot entre els segles X i XII, els castells compliren una missió defensiva, la veritat és que el sentit d'aquests edificis era el d'organitzar el territori que dominaven.

A partir del segle X una veritable febrada de construcció de castells s'estén per tots els comtats de la Catalunya Vella. La raó és ben lògica: el castell no és res més que un dels fruits del procés de feudalització del territori que hem comentat anteriorment. El castell és l'habitatge del senyor i, alhora, el centre administratiu -i per tant recaptador- de tota la contrada. És en aquest sentit, doncs, que cal incidir en el doble paper que aquests edificis jugaren al llarg de l'edat mitjana: defensiu per una banda, organitzatiu (quasi coercitiu) per una altra. La situació dels castells en llocs enlairats i ben visibles respon, com veurem tot seguit, a aquesta doble funció.

En pensar en la funció defensiva dels castells medievals, podem caure en l'error de considerar les incursions sarraïnes com la major amenaça que planava, en aquella època, sobre la societat catalana. La realitat, però, era tota una altra. Si bé no cal menysprear les conseqüències de les razzies àrabs, la veritat és que la principal amenaça venia de la mà dels mateixos senyors feudals. Entre els segles X i XII, els enfrontaments armats entre els senyors que es repartien el territori era el pa nostre de cada dia. Àvids de poder, els nobles no dubtaven en recórrer a la violència si amb això obtenien benefici. És en aquest context de convulsió que cal situar el paper defensiu dels primers castells catalans, com a garantia de protecció contra els propis veïns, no pas contra els estrangers. L'amenaça era tan gran que, fins i tot, deixà empremta en l'arquitectura de les masies d'aquella època, farcides d'espitlleres i altres elements defensius. La situació esdevingué tan extrema que el propi rei, recolzat pels eclesiàstics, es veié obligat a intervenir. El resultat fou la creació de les afamades Assemblees de pau i treva, on els conflictes intentaven ser solucionats per la

via diplomàtica. També en resultà el naixement de les sagreres, una àrea de "protecció" que encerclava l'església (habitualment unes 30 passes) i que donà origen als anomenats "pobles sagrera" on, com passà a Sant Llorenç Savall, l'edifici religiós esdevingué el centre del nucli urbà².

Amb la progressiva pacificació social, el paper defensiu dels castells declinà. Fou aleshores quan, amb el poder feudal consolidat, les fortaleses es convertiren en els mers centres administratius del territori que dominaven. Tota la vida pública (i gairebé privada) dels habitants girava entorn el poder que emanava del castell. També en aquest sentit, la ubicació enlairada de l'edifici jugava un importantíssim paper ideològic. Per un pagès que treballava de sol a sol, el fet d'alçar el cap i ensopagar-se, invariablement, amb l'altiva silueta del castell retallada a l'horitzó, suposava un dur recordatori de qui era l'amo i qui el servent, qui era el major i qui el minor. La pressió senyorial sobre els pagesos culminà als segles XIII i XIV, quan els primers obtingueren del rei el poder jurisdiccional -és a dir, el dret a exercir justícia- sobre els seus territoris.

El Castell de Pera (o de la Pera)

La documentació més antiga que es coneix sobre el Castell de Pera data del llunyà any 978. Tot i així, cal suposar que el castell ja existia feia alguns anys, de manera

que podem ubicar la seva construcció, amb tota seguretat, a mitjan segle X. Es tracta, per tant, d'un castell dels més antics de Catalunya, dels que podríem anomenar de "primera tongada", resultat del procés de feudalització del territori. Responent al context de violència de l'època, aquestes primeres fortaleses foren bastides en llocs estratègicament situats, enlairats dalt d'un turó (com més inaccessible millor) que oferís una visió panoràmica de la regió. Eren edificis de dimensions habitualment modestes, formats per una muralla que tancava un recinte on hi havia algunes dependències i, en la majoria de casos, una senzilla torre circular. Amb una soia excepció, el nostre castell s'adiu totalment amb aquesta descripció.

El Castell de Pera fou bastit en un indret curiosament triat. El mateix topònim Pera fa referència, precisament, a la complicada orografia del terreny on s'alça (el nom original era Petra, és a dir pedra). Enlairat damunt el turó homònim, ofereix una àmplia visió sobre la totalitat del territori que dominava, des de la Vall d'Horta fins al Castell de Granera. L'elecció, doncs, no fou a la lleugera. Els únics racons de l'alta vall del Ripoll que quedaven ocults als ulls dels habitants del castell eren la Vall de Mur i el propi riu Ripoll. Per tal de cobrir aquests "angles morts" es bastiren dues fortaleses secundàries, vinculades al Castell de Pera, i amb el qual es comunicaven mitjançant el fum de fogueres: el Castell de Rocamur³ (enlairat dalt de l'agulla homònima i dominant la Vall

Vista general de les ruïnes de les zones centre i nord del Castell de Pera després de la intervenció arqueològica duta a terme l'estiu de 2002. El pati d'armes era tancat pel mur espitllerat de ponent (a l'esquerra de la fotografia) mentre que a l'extrem nord s'hi alçava la torre de Vernet (al fons de la imatge). També es pot distingir la cisterna central i, a la dreta d'aquesta, l'església de santa Maria, amb la porta ben delimitada.

de Mur) i la Torrota de la Roca⁴ (dalt d'una carena, prop de la confluència de la riera d'Horta amb el Ripoll). D'ambdues se'n conserven, encara avui dia, alguns vestigis.

Bastir un castell dalt d'un turó tan escarpat com el del Castell de Pera suposava un gran esforç humà i econòmic. Fou per això que els constructors del nostre castell deixaren de banda qualsevol mena d'ornament arquitectònic per centrar-se en la creació d'un edifici simple però funcional, i el que també és important: la construcció no fou definitiva sinó que, en el decurs dels anys, el castell canvià la seva fesomia en afegir-hi nous recintes i aparells constructius. L'arquitectura del castell s'adaptava a les noves funcions que li imposaven els canvis de l'època.

Tot i que les restes del castell poden semblar-nos minses, gràcies a les campanyes d'excavació realitzades l'any 2002⁵, l'estructura arquitectònica de la fortalesa és força evident (el dibuix de la planta que us oferim més avall pot ajudar-vos a comprendre-la). La construcció original constava d'un recinte més o menys rectangular, orientat de nord a sud, tancat per una muralla d'uns 38 metres de llarg per 16 d'amplada màxima. D'aquesta muralla, solcada per dos rengles d'espitlleres, encara se'n conserva bona part a la banda de ponent. L'extrem sud de la fortalesa era tancat per la roca natural que culmina l'agulla del cim. En aprofitar d'aquesta manera l'orografia del terreny, els constructors del castell s'estalviaren la part més complicada de l'edifici: la torre de guaita. El Castell de Pera del segle X no tenia torre perquè el propi merlet rocós del cim en feia la funció. Tal vegada -i això és difícil de comprovar- l'agulla rocosa era coronada per un muret baix de pedra o, més habitual en aquella època, per una senzilla estructura de fusta. Dues portes donaven accés al recinte: una s'obria al nord (encara en resten vestigis) i l'altra a llevant, on s'hi arribava a través d'uns graons picats a la roca que encara es poden veure. A l'espai interior, a banda del pati d'armes que n'ocupava la major part, s'hi bastiren algunes dependències. Cal suposar, per analogia amb altres castells catalans de la mateixa època, que els magatzems, cuina (les excavacions del 2002 deixaren al descobert un forn) i habitatges dels soldats i servents eren a la planta baixa mentre que les dependències del senyor eren al primer i únic pis. La teulada era rematada per les típiques teules de tipus àrab. Com que l'escarpada orografia de l'indret feia difícil aconseguir aigua, es

Restes del forn que aparegué arran de la intervenció arqueològica de l'estiu de 2002.

construïren cisternes (com a mínim dues) que recollien l'aigua de pluja que lliscava teulats avall. Un dels misteris que encara no ha estat resolt és la situació dels estables destinats a allotjar els cavalls i ases. Com que el terreny del cim és impracticable per aquests animals, bé podria ser -com ja ha assenyalat en Antoni Ferrando⁶ en algun dels seus treballs- que les muntures es deixessin al pla que hi ha al peu del castell, al sud del merlet del cim.

Organització Territorial

Amb la creació del Castell de Pera l'alta vall del riu Ripoll s'organitzà administrativament. Una munió de masies de nova construcció s'escampà per tota la regió, reflex de l'important augment demogràfic. Aquest territori fou conegut amb el nom de Lacera, topònim més antic -si més no que en tinguem notícia- que fa referència al nostre poble (podria molt ben ser, però, que el topònim Lacera ja existís anteriorment). Això no vol dir que abans del segle X les terres llorençanes fossin deshabitades, però és evident que el nombre d'habitants, fins aquell moment, havia estat molt minso. Lacera, doncs, s'organitzà a l'entorn del Castell de Pera d'una banda i del monestir de Sant Llorenç del Munt de l'altra. Ambdues institucions feudals es partien el domini de la immensa majoria de l'actual terme municipal de Sant Llorenç Savall⁷. La coexistència entre aquests dos poders comportà més d'un enfrontament, com veurem més endavant. El resultat de tot aquest procés feudalitzador fou un paisatge esquitxat de masies, on el bosc havia estat artigit fins

quedar reduït a les parts altes del massís. Es tractava, per tant, d'un hàbitat dispers, format per cases escampades i força separades unes de les altres, sense un nucli urbà definit. Tot i que l'església del poble ja existia a principis del segle XI (el 1010 ja apareix documentat Sant Llorenç Savall⁸), caldria esperar encara alguns anys per poder parlar d'un veritable nucli de població.

A la construcció inicial del castell s'hi anaren afegint noves estructures. La capella romànica de Santa Maria de Pera, la planta de la qual és conserva perfectament, podria haver estat bastida cap al segle XI, adossada a les dependències del senyor, amb l'absis incorporat a la muralla de llevant. Tot i així, no es pot descartar que existís una capella anterior que fos renovada a posteriori. Ja a mitjan segle XIII, quan la família Vernet posseïa el castell, es construí una torre de planta quadrada a l'extrem nord del recinte emmurallat. D'aquesta torre, anomenada amb molta lògica Torre de Vernet, encara se'n conservava una part a l'any 1923, tal com mostra la fotografia que acompanya el text. En una època on la violència feudal havia minvat ostensiblement, es fa difícil interpretar el perquè els Vernet emprengueren la construcció d'una torre de guaita en un indret on, de forma natural, ja es dominava el paisatge. Tal vegada cal cercar la raó en el paper ideològic que els castells jugaven en aquella època i que ja hem comentat anteriorment: l'altivesa que incorporava una torre ajudava a reforçar la imatge de poder i domini que havien de tenir els castells i, de retruc, els senyors que els habitaven. Es tractava, per tant, d'una torre d'homenatge, no pas de guaita.

Absis de la capella de Santa Maria de Pera. Aspecte després de l'excavació de l'estiu de 2002.

Amb la construcció de la torre de Vernet, el Castell de Pera arribà al seu punt àlgid, tant pel que fa al poder que atresorava com a la complexitat de la seva arquitectura. El seu domini s'estenia per part de la Vall d'Horta (compartit amb el monestir de Sant Llorenç del Munt) i per tot el sector nord i est de l'actual terme municipal. Al voltant de 40 masies (veure llistat al final del text) eren sota la seva "tutela". A aquesta època daurada del nostre castell correspon la interpretació que en Quelot, il·lustrador llorençà i habitual col·laborador de la nostra entitat, ha plasmat en el dibuix que us oferim a les pàgines centrals. La il·lustració ha estat feta en base a tota la informació que l'arqueologia ha pogut desenterrar juntament amb la que ens aporten altres castells millor conservats de la mateixa època. Tot i que no podem tenir-ne garanties absolutes (sobretot pel que fa als detalls), l'aparença del Castell de Pera a finals del segle XIII devia ser molt semblant a la del dibuix. És també pels voltants d'aquesta època quan, a redós de l'antiga església de Sant Llorenç Savall, començà a conformar-se el nucli urbà del que arribarà a ser el poble que tots coneixem avui en dia. Es tractava d'un llogarret esquifit, format per l'església i la sagrera que l'encerclava (probablement no més de mitja dotzena de cases)⁹. Caldria esperar encara ben bé dos segles per a que el poble comencés a créixer i adoptés la fesomia que coneixem actualment.

A partir del segle XIV el Castell de Pera -aleshores a les mans de la família Marquès (posteriorment Marquet)- entrà en un lent declivi, reflex del període de decadència

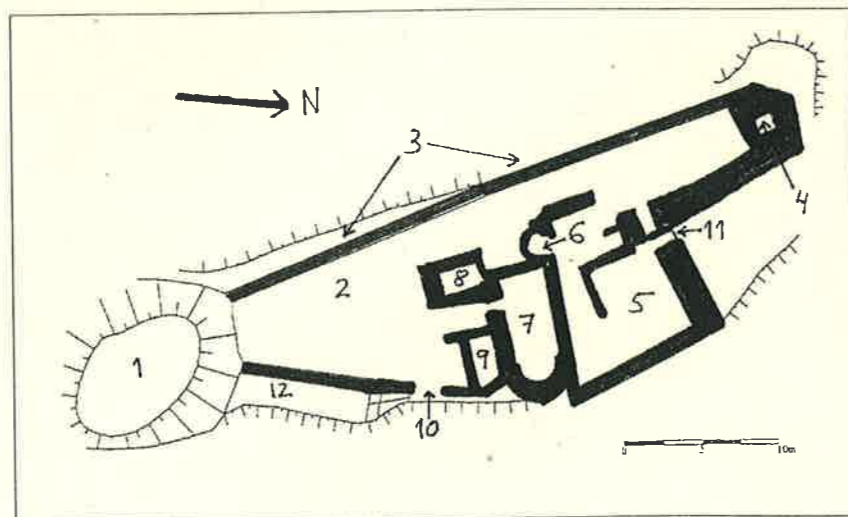
podien abandonar-la previ pagament d'una redempció (l'anomenada remença). Aquests pagesos, anomenats de remença¹¹, també eren subjectes als anomenats mals usos. Com veurem més endavant, Andreu Marquès, senyor del Castell de Pera entre els anys 1336 i 1365, encarnà a la perfecció aquest paper de noble despòtic, obsesionat en mantenir el poder social i econòmic a despit dels habitants de Sant Llorenç Savall.

L'any 1376 el castell de Pera passarà a formar part de l'immens patrimoni dels Sentmenat, poderosos terratinents amb dominis escampats per bona part del país. La fortalesa entrava, així, en la recta final de la seva existència. Per la família Sentmenat, el Castell de Pera era poca cosa més que una propietat secundària. Ni tan sols habitaren el castell de forma continuada, sinó que es limitaren a col·locar-hi un administrador que vetllés per la bona marxa del patrimoni familiar. El nostre castell entrà, així, en una fase d'abandonament definitiu. En data indeterminada (probablement al segle XV o XVI) deixà de ser habitat i a principis de segle XVIII ja feia una colla d'anys que era totalment en ruïnes. La capella de Santa Maria fou el darrer que s'ensorrà; la imatge que s'hi venerava fou traslladada a l'església de Sant Llorenç Savall l'any 1736. Amb l'expansió del conreu de la vinya al llarg del segle XIX part de les pedres del Castell de Pera foren reutilitzades per a la construcció de marges, culminant d'aquesta manera el procés de deteriorament que havia començat segles enrera.

general que encetà el país. A les crisis de subsistència que començaren el 1333 (l'anomenat lo mal any primer) s'hi afegiren les epidèmies de pesta (la pitjor el 1348), el declivi polític i les guerres¹⁰. El resultat de tot plegat fou un daltabaix econòmic sense precedents i un desplaçament del món rural degut a l'elevada mortalitat i a l'emigració.

La remença

Els senyors feudals, entossudits en mantenir el poder al preu que fos, augmentaren la pressió sobre els pagesos dels seus dominis. Per tal d'aconseguir-ho incrementaren els censos i vincularen els pagesos a la terra que conreaven de manera que només

Planta de les ruïnes del Castell de Pera després de la intervenció arqueològica de 2002. 1: merlet rocós. 2: pati d'armes. 3: muralla de ponent. 4: torre de Vernet. 5: dependències en dos pisos. 6: forn. 7: ermita de Santa Maria de Pera. 8 i 9: cisternes. 10: entrada principal. 11: accés nord. 12: Muralla de llevant. Esquema d'Albert Vicens.

Notes:

- 1 El 1286 en Berenguer Ferrer dóna a Ponç Ferrer el mas Ferigola i la fàbrica (es refereix a la ferreria) de Lacera, tot situat a la parròquia de Sant Llorenç Savall. En Ponç Ferrer acabarà donant el nom al mas que tots coneixem avui dia (Ponsferrer) en substitució del nom antic, Ferigola. L'any 1344 un successor de Ponç, en Pere Ferrer, era batlle del Castell de Pera. També eren arrendataris d'un dels molins que tenia el senyor del castell a la Vall d'Horta. (Arxiu de la Corona d'Aragó-Arxiu dels Sentmenat-0.288).
- 2 L'església romànica original devia alçar-se al mateix indret on trobem l'actual.
- 3 El Castell de Rocamur apareix documentat per primer cop l'any 1157 quan en Arbert de Petra (senyor del Castell de Pera i de Rocamur) jura fidelitat al comte de Barcelona, Ramon Berenguer IV. Tot i així, el castell de Rocamur ja devia existir al segle XI. Es tractava d'una fortalesa secundària vinculada al veí Castell de Pera, del qual depenia. El seu abandonament degué produir-se cap el segle XIV o XV. (Arxiu de la Corona d'Aragó- AS-0.288).
- 4 Enlairada damunt d'un turó al nord-est de la masia de La Roca, la Torrota de la Roca apareix esmentada a la documentació medieval amb el nom de Torre de Lacera (la primera referència és del 1087). Com el castell de Rocamur, la torre estava vinculada al Castell de Pera tot i que -com també passà amb la fortalesa de Mur- els senyors de Pera i els de la Torrota no sempre coincidiren. (Arxiu de la Corona d'Aragó- AS-0.288).
- 5 El 2002 es realitzaren dues intervencions: la primera entre el 5 de juny i el 5 de juliol i la segona del 18 al 30 de novembre. Ambdues campanyes foren dutes a terme per Arqueociència Serveis Culturals SL. Aquestes intervencions tenien com a objecte la neteja i desbrossament de la totalitat de l'àrea de la fortificació, la delimitació en superfície dels murs i la realització de quatre cates de sondeigs en diferents punts del recinte. Queda pendent la consolidació de les ruïnes.
- 6 Antoni Ferrando i Roig: Els castells del rodal del Montcau, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992.

- 7 El monestir de Sant Llorenç del Munt dominava tota la vall de Mur i una part de la vall d'Horta, a banda de les extenses pertinences que posseïa més enllà de la vall del Ripoll. El Castell de Pera dominava la resta de l'actual terme municipal llorençà. A banda d'aquestes dues institucions, un tercer poder (molt més feble, però) emergí al segle XII. Es tracta de la família Vallverd, una saga de terratinents que posseïen algunes masies del sector oriental del terme. Aquesta família edificà, a finals del segle XII, l'església de Sant Jaume de Vallverd, restaurada als anys setanta del segle passat i prou coneguda de tots els llorençans.
- 8 La primera cita documental del topònim Sant Llorenç Savall data del 28 de juliol de 1010. Es tracta d'una donació que fa Rodolf prevere (presbiter) de Sant Llorenç Savall a Ermumir. Tot i que en aquest document no es parla específicament de l'església, cal suposar que aquesta ja existia. La primera referència concreta de l'església de Sant Llorenç Savall apareix quaranta anys més tard, el 1050, en un testament d'un tal Fruiló. (Arxiu de la Corona d'Aragó-AS-0.288).
- 9 La primera referència clara de l'existència de la sagrera (i per tant d'un incipient nucli de població) data del 1344. Es tracta de la confirmació d'una casa situada a la sagrera de Sant Llorenç Savall que termena amb el cementiri (l'antic) i amb el carrer públic de la sagrera. En aquest text també es fa donació d'una peça de terra que limita amb el carrer de la parròquia. Tot i que es impossible identificar aquest dos carrers a l'actualitat, tot indica que eren dues vies públiques ben properes a l'edifici religiós. (Arxiu de la Corona d'Aragó-AS-0.288).
- 10 Les més significatives foren la guerra amb Castella (1356-1369) i la guerra civil (1462-1472), aquesta darrera estretament relacionada amb la problemàtica remença.
- 11 Segons Jaume Vicens Vives, els pagesos remences eren majoritaris en el camp de la Catalunya Vella. A nivell de Sant Llorenç Savall, no gosem aventurar quin percentatge de la pagesia patia aquesta situació. Tot i així, en la documentació generada pel Castell de Pera a principis de segle XIV són molt abundants les referències de pagesos "propis, sòlids i afocats", termes amb que es designaven els pagesos de remença. (Arxiu de la Corona d'Aragó-AS-0.288).

MASIES SOTA EL DOMINI DEL CASTELL DE PERA L'ANY 1328

- 1: masia existents a l'actualitat
- 2: masia en ruïnes
- 3: masia desapareguda

- Mas Casanova (3)
- Mas Monell (Morell, Novell) (3)
- Salvany (cal Llogari) (2)
- La Roca (1)
- El Rossinyol (3)
- Comadran (1)
- Mas d'Horta (3)
- Mas Fontana (Fontanet) (3)
- Mas Torre (es refereix a la Torrota de la Roca) (2)
- Mas Lobet (La Serra?) (3)
- El Galf (1)
- L'Armengol (1)
- Mas Cases (3)
- Mas de Valldemaria (3)
- Bellsolà (3)
- Vilarbonell (3)

- Cal Blanc (3)
- Oliveres del Galf (3)
- El Vilardell (2)
- Oliver (3)
- Mas Vallcàrcara (3)
- Mas Gavarra (3)
- Casavinyana o Savinyana (Comabella) (1)
- La Codina (2)
- Les Oliveres (1)
- Mas Verdaguier (3)
- Mas Permanyer (Can Brossa) (compartit amb el monestir de Sant Llorenç el Munt) (1)
- La Costa (compartit amb el monestir de Sant Llorenç el Munt) (2)
- Mas Gargaloses (3)
- El Genescà (1)
- La Jofresa (2)
- El Burc (3)
- Raguell (Raguell, Regual) (3)

- Mas Bertran (3)
- Mas Brenyosa (3)
- Mas Ubac (compartit amb el monestir de Sant Llorenç el Munt) (3)
- La Muntada (1)
- El Puig (2)
- Casa de Santamans (dins nucli urbà) (3)
- Dos molins a la Vall d'Horta (un d'ells compartit amb el monestir) (1.2)

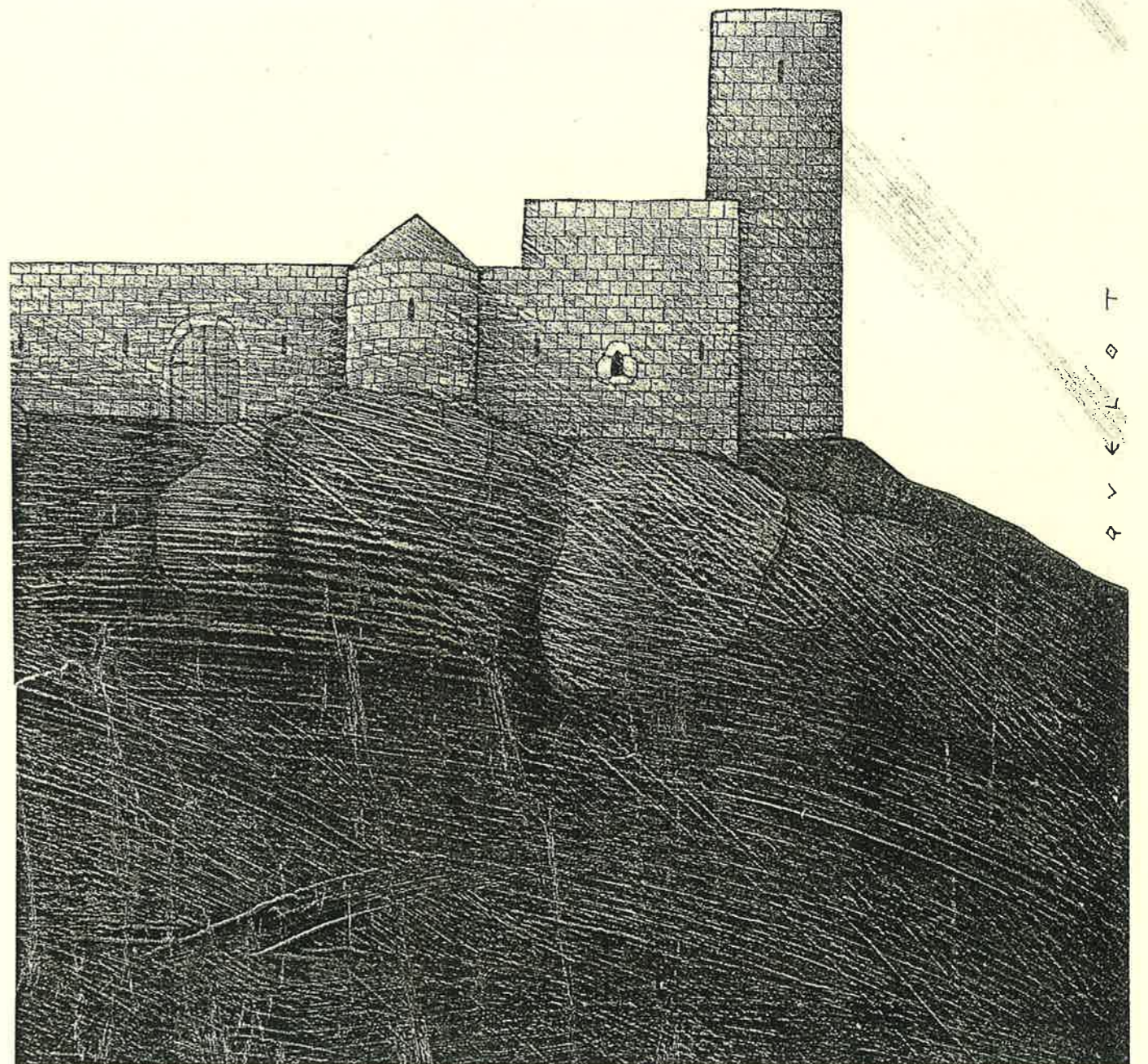

El mas de La Roca, senyoriu del Castell

El Castell de Pera tal i com podia ser

Il·lustració d'en Quelot.

Els senyors del Castell de Pera i el poble de Sant Llorenç

El Castell de Pera, era castell termenat, és a dir amb un territori sota la seva jurisdicció, el de Lacera, que correspon a l'actual terme municipal de Sant Llorenç Savall i al nord de Castellar del Vallès. Sobre aquest territori, poblat de masos, els senyors del Castell de la Pera hi tingueren domini de mer i mixt imperi sobre els seus pobladors, és a dir que hi podien aplicar la justícia civil i criminal i els seus usos.

No és d'estranyar que la toponímia llorençana reculli encara dos indrets on s'alçaren forques per a ajusticiar als serfs que no acatessin les directrius del Senyor feudal. Són el Pla de les Forques, situat al límit termenal amb el Castell de Gallifa, i el Morral de les Forques, situat prop del Coll de Palomeres, entre la Vall d'Horta de domini del Castell i la Quadra o Alou de Mur, que era de domini del Monestir de Sant Llorenç del Munt.

A primers del segle XI s'inicià un canvi social important. En el deteriorament del poder que seguí a la mort del comte de Barcelona Ramon Borrell, els nobles s'apoderaren dels alous dels pagesos i els imposaren càrregues econòmiques a canvi de protecció. Neixia així la societat feudal, que produí lluites entre nobles per la possessió de territoris, però també enfrontaments dels nobles amb els seus comtes respectius. Amb el mandat de Ramon Berenguer I "el vell" (1035-1076), s'assolí un pacte del comte amb els nobles, els quals passaren de ser veugers (o delegats del comte per a governar en nom seu) a ser senyors feudals.

Les dures condicions del feudalisme

La pagesia, conservà el domini útil de la terra on residia, però cedia la propietat última als senyors o als monestirs a canvi de protecció dels possibles abusos aliens. D'aquesta forma passaven de ser propietaris de les seves terres a ser homes sòlids del senyor del territori, en virtut dels establiments precaris o contractes emfitèutics fets pel senyor del terme. Aquests establiments comportaven el pagament de forts censos i tributs sobre el producte i els fruits de les terres que ells mateixos havien cedit als senyors a canvi de protecció.

La pagesia, a banda de l'obligació de pagar cada any els censos i delmes, es veuria també sotmesa als anomenats "mals usos", un seguit de taxes i de prestacions personals, a més d'altres aportacions més

petites o gabelles. Els mals usos fóren quatre de dret escrit i dos de dret consuetudinari. Els de dret escrit eren:

La remença: Pagament que havia de fer el pagès per tal de desfer-se del lligam que el mantenia adscrit a un mas determinat, sota dependència del senyor, si volia canviar de residència.

L'eixorquía: Era el dret del senyor a quedar-se un terç dels bens del pagès que moria sense fills, és a dir l'equivalent a la legítima.

La intestia: Penyora imposada d'un terç dels bens als descendents del pagès que moria sense testar.

La cogucía: Penyora imposada al pagès si llur muller era culpable d'adulteri. Llavors el senyor i el pagès es repartien els bens de l'adúltera. Si el marit consentia la infidelitat, el senyor s'apropiava de tots els bens.

Els dos mals usos de dret consuetudinari foren:

L'Àrsia o arsina: Deducció d'un terç del patrimoni del pagès en cas d'incendi del mas.

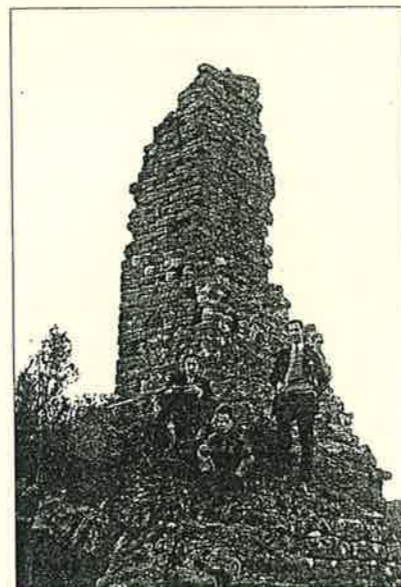
La Ferma o firma d'espoli: Preu que el pagès havia de pagar per obtenir el consentiment del senyor per a contraure matrimoni, és a dir quan firmava els capitols matrimonials amb el pare o tutor de la futura esposa.

Pel que fa a les prestacions més petites o gabelles, eren: El dret de **llòssols** o taxa que percebia el senyor per llossar (esmolrar) les eines i ferrar els animals. **L'alberga**, és a dir,

l'obligació del pagès a mantenir el senyor en passar de viatge. **El pa de cans**, és a dir el pa d'ordi per a alimentar els gossos del senyor, i en fi, les llaurades, femades, tagines, sembrades, segades, batudes, podades, cavades i altres feines que els pagesos remences feien per torns en les terres que el senyor es reservava pel seu cultiu.

Comte, senyor, batlle, saig

En aquest nou ordre social feudal el Comte, en el cas llorençà el de Barcelona, era al capdamunt de la societat feudal, i els nobles i senyors li estaven vinculats en virtut del jurament de fidelitat. El Castell de Pera

La torre de Vernet, encara dempeus l'any 1923.

era sotmès a l'alt domini dels Comtes de Barcelona, els quals el cedirien a canvi de diners a personatges de la milícia o a rics terratinents. Les normes de la societat feudal es codificaren en els "Usatges" compilació de lleis procedents del dret romà, el dret germànic i dels usos i costums feudals, un corpus jurídic que substituï l'antic codi visigòtic del "Liber Iudicorum".

Els batlles eren agents nomenats pels senyors del lloc encarregats de cobrar puntualment els censos als pagesos i de fer complir les prestacions personals estipulades entre el senyor i el pagès. El càrrec de batlle s'atorgava pel senyor del terme a canvi d'una important quantitat de diners, puix que els batlles percebién una part d'allò que recaptaven. A més exercien les funcions que els delegaven els senyors, com les d'impartir justícia, penyorar, perseguir malfactors, ...només dins el territori de la jurisdicció del senyor. Els saigs eren els encarregats de proclamar els bans o disposicions del senyor i del batlle, és a dir les normes de govern de la comunitat.

En aquest panorama legal els pagesos malvivien abocats al treball d'unes terres de conreu primes i poc productives, i de l'exploració de les peces de terra boscoses per a extreure'n la llenya per escalfar-se. A banda de l'exploració de la terra, disposaven generalment de bestiar de corral i de pastura, de l'apicultura, i de bestiar per a les feines del camp i el transport a bast.

Els masos, unitats de producció

El mas, establert a una família, era la unitat de producció territorial. El conjunt del mas amb els seus horts, camps, vinyes... tenia una extensió mitjana que oscil·lava entre les 2 i les 5 hectàrees, tot i que alguns pagesos rics tinguessin entre 15 i 20 hectàrees a primers segle XIV. L'extensió era mesurada en quintanes (De 10 a 2'5 jornals de bou), peces (Entre 5 i 0,5 jornals) i feixes, o petits campets situats en llocs de molta pendent.

La tendència general del camp català entre la segona meitat del segle XII i mitjan del XIV, fou la de reducció de superfície de les explotacions agrícoles, un fet que obedí a la necessitat de terres per atendre l'augment de la població, i també a la voluntat dels senyors que lliuraven als pagesos, per mitjà de l'establiment emfitèutic i la carta precària, (confirmació d'un establiment ja existent quan calia refer les titulacions) una explotació menor, a

Panoràmica de l'Alta Vall d'Horta i el Monestir de Sant Llorenç del Munt des de Roca Sareny.

fi d'aconseguir uns conreus més intensius i d'optimitzar les collites i produccions.

L'expansió de l'agricultura a conseqüència de l'augment de població rural, s'aturà quan les propietats arribaren al límit de llurs possibilitats de producció, en superar-se l'equilibri entre població i producció, fet que provocà una fam generalitzada i l'increment de malalties o de pandèmies com la pesta.

Els nobles i eclesiàstics foren també beneficiaris de la prosperitat agrària per la percepció de les rendes i censos de la pagesia, dins aquest sistema de relacions feudals.

El poble

Aquest era el panorama polític i socioeconòmic llorençà en l'edat mitjana, tenint present que el Monestir de Sant Llorenç del Munt era propietari de l'alou de la Vall de Mur, amb els masos establerts, i que el senyor del castell de Pera tenia sota el seu domini la resta del territori de Lacera, és a dir els masos de les parròquies de Sant Llorenç Savall i de Sant Feliu de Vallcàrcara. Amb dues petites excepcions, que corresponien als alous de l'església, en alguns indrets estratègics, i a les propietats dels Vallverd, després Quadra de Meca, a la part sud-oriental del terme llasserenc.

No cal dir que en aquest estat de coses el poble de Sant Llorenç intentaria sostreure's al jou feudal, especialment des del segle XV, quan l'autoritat reial ja s'havia imposat decididament als nobles. Els llorençans volgueren esdevenir vila reial i per això obtin-

gueren de la reina Maria d'Aragó, el permís per a crear un censal i comprar la jurisdicció del mer i mixt imperi a la corona que els permetés sostreure's al jou feudal.

A partir d'aquest reconeixement iniciaran una sèrie d'accions legals, buscant el suport de la corona, per desempallegar-se de les prestacions econòmiques a què eren sotmesos pel senyor del Castell que, des de finals del segle XIV, era de la casa dels Sentmenat. Aquestes iniciatives de desempallegar-se de les romanalles del règim feudal, dutes a terme pels "prohoms" llorençans, i esperonades per la concessió de privilegis del Rei a la vila, entre les quals la possibilitat d'eleger batlle, trobaran la resistència dels Sentmenat disposats a salvaguardar els seus privilegis, els quals comptaren amb la complicitat d'agents locals com els Marquet, recabdadors dels impostos i gavelles, que s'hi feren rics, com ho prova la construcció de la casa del Marquet de l'Era (En realitat es deien Marquet de la Hera), al nucli del poble.

La lluita dels llorençans i llorençanes per sostreure's a les prestacions dels Senyors del Castell de Pera, sobretot a partir de què l'altre poder feudal el del Monestir de Sant Llorenç del Munt, deixés d'exercir el seu domini, estableix la línia més important per a l'estudi de la història de Sant Llorenç Savall entre mitjans segle XV i final del segle XVIII, perquè és la lluita per assolir l'autogovern municipal i l'emancipació de les propietats.

El mes següent, el juliol, el recaptador dels delmes intentà cobrar-los. El poble es revoltà en contra d'aquest "judes", que era en Joan Roca, llavors Maria Josepa de Sentmenat, envià al poble al corregidor o Alcalde major de Granollers, protegit pels mossos d'esquadra. El cap d'aquests relatà el 5 d'agost que es lliuraren dels efectes d'una pedregada "...pero no del atrevimiento de las mujeres de aquel pueblo que inmediatamente de nuestro arribo unas quisieron tocar a rebato y otras salieron a la calle con palos y pedazos de madera gritando : salga el Judas traidor del colector, a quién debíamos auxiliar. Ésta conmovión de mujeres, parece tenía apoyo de los hombres, porque estaban éstos en sus casas de prevención y con armas, y por consiguiénte fué preciso pedir mas fuerza ... y vino un sargento

con trece dragones del Rey...". Tretze llorençans i llorençanes foren detinguts i portats "atados y a caballo" per la força pública fins a la presó de Barcelona. Entre els arrestats -set homes i sis dones- hi havia el batlle, Pau Agell. Foren alliberats el 12 d'agost després de pagar 700 lliures de penyora.

El Rei a favor del poble

L'Ajuntament interposà recurs contra la sentència que representava un retorn als usos feudals, però l'audiència denegà l'octubre de 1786 el suplicatori. Un any després confirmada la sentència, intentà interposar recurs al Suprem Consell de Castella, que l'Audiència denegà.

El març de 1799 el Rei, apremiat per l'Ajuntament llorençà, sol·licita a l'Audiència tots els instruments del procés, i tot i que per l'abril, l'Audiència acordà enviar-los a Madrid, no ho executà, i set anys després el procurador de l'Ajuntament ha de conminar la trama, que no es produeix fins el 30 de desembre de 1806.

El piet trigà encara a resoldre's però fou fallat, per sentència real, a favor del poble, anul·lant també la concòrdia feta l'any 1584 amb Isabel de Sentmenat, per "ex falsa causa" puix que la senyora ja no tenia cap dret sobre el poble de Sant Llorenç.

D'aquesta forma el poble de Sant Llorenç s'alliberà, en ple segle XIX, dels senyors del Castell de Pera.

Jaume Valls i Vila

Els Senyors del Castell de Pera

998	Codemar Bonnuç	1432	Jofre de Sentmenat, senyor del castell de Terrassa, casat amb Constança.
1059	Udalguer Bonnuç, Gerbert Bonnuç i Amat Ulderich	1442	Joan I de Sentmenat, casat amb Maria Cartellà
1065	Bernat Amat i Nevia, Guillem Donnuç	1455	Joan Pere I de Sentmenat, casat amb Joana Antiga
1068	Ramon Amat fill de Bernat Amat	1457	Joan de Sentmenat
1126	Arbert de Petra (fill de Ramon Amat)	1465	Beatriu de Sentmenat, esposa de Guerau de Clasquerí.
1161	Bernat Aymerich, Abat del munt	1470	Guerau de Clasquerí.
1162	Guillem de Terrassa	1496	Joan Pere de Sentmenat el llega a la seva filla Elisabeth Maria, casada amb Galceran de Sentmenat
1176	Bernat de Vilar	1500	Jaume de Sentmenat
1207	Arnau de Vilar	1503	Francesc de Sentmenat, donzell, capità i conseller del rei Joan II.
1228	Ramon de Coaner	1542	Joan de Sentmenat
1266	Arnau de Vernet	1550	Elisabeth Maria I de Sentmenat
1287	Tomàs de Vernet fill d'Arnau i Elisenda el vengué a Pere Marquès	1574	Jaume i de Sentmenat, fill de Galceran Miquel de Sentmenat.
1303	Francesc Marquès	1582	Isabel de Sentmenat i d'Alentorn, vídua de l'anterior.
1336	Andreu Marquès, impúber, que el rebé de son pare.	1603	Joan III de Sentmenat
1358	Andreu Marquès comprà els imperis mer i mixt del castell i la jurisdicció per 7.000 sous al rei Pere III "el Cerimoniós"	1644	Joan de Sentmenat
1361	Concòrdia entre l'Abat del Monestir del Munt i Andreu Marquès, sobre el terme i els seus masos i homes.	1669	Francesc II de Sentmenat
1365	Andreu Marquès el vengué al convent de Sant Jaume de Vallparadís de Terrassa.	1724	Joan de Sentmenat
1372	Bernat Vallirana, prior del Convent el ven al Rei Pere III per 7.000 sous	1762	Francesc III de Sentmenat-Torrelles, Marquès de Sentmenat.
1378	Pere "Perico" de Sentmenat, l'adquireix a Bernat Oliver, mercader de Barcelona	1781	Joan Antoni I de Sentmenat
1401	Constança, muller de Berenguer de Sentmenat defineix i aprova els comptes presentats pel seu procurador Ponç Ferrer.	1782	Maria Josepa de Sentmenat i Clariana, comtessa de Múnter.
1417	Berenguer I de Sentmenat	1845	Mor Francesc IV de Sentmenat, comte de Múnter, casat amb Antònia de Villalonga i darrer senyor del castell de Pera.
1422	Pere VI de Sentmenat casat amb Marquesina de Gualbes.		

Topònims del diplomatarí del Monestir de Sant Llorenç del Munt referits al nostre terme

Encetem en aquesta edició de la revista LACERA una secció dedicada a l'estudi dels topònims, és a dir, dels noms de lloc del terme llorençà. Corprèn observar com mil anys després de què aquests noms de lloc s'escriuissin en documents, alguns d'ells els utilitzem encara per a esmentar-los.

Comencem pels topònims recollits en els tres volums del llibre "El diplomatarí dels segles X i XI del monestir de Sant Llorenç del Munt sobre Terrassa", publicat pel Dr. Pere Puig i Ustrell, l'actual director de l'Arxiu Històric Comarcal de Terrassa. El llibre indexa aquests noms d'indrets de l'actual terme de Sant Llorenç Savall. Alguns ens son ben coneguts, per-

què es mantenen encara vius en la nostra toponímia, malgrat que facin referència a masos desapareguts. Altres, tot i que han estat difícils de determinar per les alteracions o l'evolució que han tingut, els he pogut ubicar. Finalment d'alguns en desconec completament la seva situació concreta, malgrat n'assenyalo la pertinença a la vall de Mur o a la resta del territori de Llassera, Potser algun lector pugui aclarir on trobar la Coma d'Oriol, el Torrent Mal o la codina de Guadell, Li ho agrairé.

Els noms llatins són en lletra majúscula i van acompanyats de les paraules que els contextualitzen en els documents originals, tots ells en pergamí. Els noms actuals es presenten en lletra cursiva.

ABELEROLIUS (Abellerols) "in locum que dicitur prope" <i>Abellarols, Baiarols</i>	FONT DE LOREDA "in ipso torrente qui excurit de..." A Ullacera <i>La font del Llor</i>	PUGIO ROTUNDO A Ullacera <i>El Puig rodó</i>
ALADERN, ALADERNO "collum de" "serra de", al Mur <i>Coll i serra de l'adernar</i>	GENESCAR, GENESCHAR, GENESKARE "in locum que dicitur..." "ad ipso..." A Ullacera <i>El Genescà</i>	PUIO DE BAIU "in ipsa comna prope..." A Ullacera
ALODIUM Mur <i>Alou del Mur</i>	GUADELLO "In ipsa cudina de ipso..." A Ullacera	QUODEL "In ipso..." A Ullacera
ALTARE SANCTUS CLEMENS <i>Altar de Sant Climent a l'església de Sant Llorenç Savall</i>	GUARDIOLA "In ipsam stratam que pergit ad..." al Mur <i>Pel camí que va al Montcau</i>	RIOPULLO, RIOPULLO, RIUO PULLO, RIOPULLO, RIPOLL "in alueo..." "in flumen..." in flumine..." <i>El riu Ripoll</i>
ARENAS "in. ad ipsas..." a Ullacera	LACARIA, LACEIRA, LACERA, LACIARIA, LAICARIA, LASERA, LAZARIA, LAZARIA DE IPSA UALLE, LAZÉRA <i>Savall</i>	RIUUS, ALUEUS, FLUMEN ORTA, PULLO, <i>Riera d'Horta, riu Ripoll</i>
AVELLANES "in ipso rio de..." in torrente qui vadit..." <i>Torrent de les avellanes</i>	LOCUS: ABELEROLIUS, AGELO, CASALS DE FALGS, CASTELLO EIZANO, GENESCAR, MUR, ORTA, RIOPULLO, <i>Llocs d'Abellerols, l'Agell, Cadafalch, el Genescà, les valls de Mur, d'Horta i del Ripoll</i>	ROUERE FORADADO, ROURE FORADAT "in ipso..." "xaragall nomenat "Aragall que uocant..." A Ullacera
BAG "Ipsum collum de ..." a Ullacera <i>Coll Gavatz</i>	MALO torrente <i>Torrent Mal</i>	SACRISTIA Sancti Laurentii <i>La Sagrera de Sant Llorenç</i>
BANILLS "in ipsa ualle qui uocant..." a Ullacera	MALUCIA ad ipsa chasa ... Al Mur	SALAS, SALES "in locum qui dicitur Saluignana ..." "in locum..." "in torrente que discurrit de..." "in strata a..." A Ullacera
BOSCUS BUSCHETA, SANCTUS LAURENTIUS <i>La Busqueta</i>	MATA LONGA "in ipsa arena que descendit de ..." "in..." Al Mur <i>Torrent de Matalonya</i>	SALUIGNANA "In locum Salas que dicitur..." A Ullacera
CANAL "in ipsa..." a Ullacera <i>Les Canals</i>	MON CALVO, MONTE CALVO <i>El Montcau</i>	SANCTUS CLEMENS "aitare <i>Altar de l'església de Sant Llorenç de Ullacera.</i>
CANNAMAROS, CANNAMARS, "ad ipsos..." in ipso collo de..." A la vall de Mur <i>Coll de Canyamars</i>	MORERA, "per ipsa..."	SANCVTIUS FELIX DE UALLE CHARCHARA, SANCTUS FELIX DE LACERA <i>Sant Feliu de Vallcàrcara</i>
CARDENA "per ipsum collum de ipsa..." A la vall de Mur	MORRO DE SUBRAN "in ipsa vuinea qui dicitur..." Al Mur	SANCTUS LAURENCIUS DE LACERA (LAZARIA, LAZCERA, UALLE LACARIA) <i>Sant Llorenç Savall</i>
CARREROLAS "in..." a Ullacera	MUR, MURO (MURI, MURUM) "ad ipsa rocha de ipso..." "ad ipsa rocha qui uocant..." Mur. <i>La roca de Mur, Rocamur</i>	SANCTUS LAURENTIUS DE IPSA UAL o UALLE "cimiternum". "opera de ipso portico"
CASAL DE FALGS, CASAL DE FALC "in loco..." in manso qui uocant..." "domos qui uocant..." a Ullacera <i>Cadafalch</i>	OPERA: de ipso portico Sancti Laurentii de ipsa ualle <i>Obra de l'església de Sant Llorenç Savall</i>	SANCTUS PETRUS "prope", "supra..."
CASTELLO EIZANO, CASTEL DE ECANO, CASTELLACAN, CASTELLE AZANO, CASTELLACA "in locum que dicitur..." in ipsa rocha qui dicitur..." A la vall de Mur <i>La Castellassa</i>	ORTA "in locum que dicitur..." in piso rio de..." A Ullacera <i>La vall i la riera d'Horta</i>	SAUINANA, SAUINNANA "in locum que dicitur..." A Ullacera <i>Savinryana</i>
CHARCHARA Sanctus Felix de <i>Sant Feliu de Vallcàrcara</i>	ORTA SUBIRANA "in ipsa..." A Ullacera <i>L'horta sobirana</i>	TERMEN, TERMINUM, TERMINIUM Lacaria <i>Terme de Savall</i>
CHER DE CODILA, CHER DE GUODILA, CHERO de GUODILA : QUER DE GODILÀ, a Ullacera	PALLUMBARIAS, PALOMARIAS, PALOMERAS "in collum de" <i>Coll de Palomeres</i>	TERUE "ad, prope ipsa..." A Ullacera i Castellar
CHOMA DE ORIA "uineas de ipsa", a Ullacera	PARROCHIA SANCTUS LAURENCIUS DE LACERA <i>Parròquia de Sant Llorenç</i>	TEXONERA "Per ipsam..."
COLLO DE COLLEGIA, per ipso, a Ullacera	PETRA, PEDRA, ad, de, in castrum A Ullacera <i>Castell de la Pera</i>	TURRIS Lacaria <i>Torre de Lacera</i>
COLLO DE LOR, QUOL DE IPSE LAURO, "ad", "in ipso..." a Ullacera i Nespla (Mura) <i>El Coll del Llor</i>	PETRA DE AQUILA ad, in ipsa <i>La pedra d'Àliga</i>	UAL Sanctus Laurentius de ipsa <i>Sant Llorenç de Vall</i>
COLLIUM ALADERN, BAG, CANNAMAS, CARDENA, LAURO, PALOMARIAS, UALLE <i>Colls del Llor, de Palomeres</i>	POSTERULA "in pisa..." in ipsum collum de ipsa..." al Mur	UALCARCARA UALLE CARCARA <i>Vallcàrcara</i>
COMA DE ORIOL, COMAS DE ORIOLA, "in..." ad ipsas..." A Ullacera	PRESBITER Sancti Laurentii de Lacera <i>El prevere de Sant Llorenç Savall</i>	UALLE LACERA : SANCTUS LAURENCIUS DE IPSA <i>Sant Llorenç Savall</i>
CONCAS "ad ipsas..." A Ullacera <i>Les Conques</i>	PRUNERES "ad ipso ort de..." Al Mur	UALLIS BUSQUETA, LORS, MARIA, MUR, SANCTI LAURENTI <i>Valls de la Busqueta, el Llor, de Maria, de Mur, de Sant Llorenç</i>
DOMUS: SANCTUS FELIX DE UALLE CHARCHARA, SANCTUS LAURENTIUS <i>Cases de Sant Feliu de Vallcàrcara, Sant Llorenç</i>	PUG, PUGO, PUJO "ad, in ipso, ipsum manso de ipso..."	UIA "Qui pergit a monte rotundo" "Qui uadit ad domum Sancti Felici de Ualle Charchara" <i>El camí que puja al Puig Rodó; que va a l'església de Sant Feliu de Vallcàrcara</i>
ECLESIA: SANCTUS FELIX DE LACERA : SANCTUS LAURENTIUS IN LAZARIA : <i>Esglésies de Sant Feliu i Sant Llorenç de Lacera</i>		UUOLTORERA "In ipsa rocha qui dicitur..." A Ullacera <i>Roca de Voltorera</i>
ERA UENTOSA, ERA UENTUOSA usque in <i>Era ventosa</i>		
FEXIS cum ipso manso de..." A Ullacera		

Jaume Valls i Vila

XERRADES A LA VALL D'HORTA

El nostre secretari en Jaume Valls i Vila, en nom de l'entitat LACERA, ha estat invitat a pronunciar dues xerrades divulgatives sobre els masos de la Vall d'Horta. La primera celebrada a La Muntada, va tenir lloc el 12 de juliol en el marc del primer Camp de Treball per a joves organitzat per Avalot- Joves de la UGT de Catalunya. La temàtica d'aquest camp fou la rehabilitació de l'entorn malmès per l'incendi del 2003. La xerrada va tractar de la història de La Muntada, i en general de l'activitat dels masos com a nuclis de producció mil·lenaris.

La segona fou amb motiu de l'aplec de Sant Roc que cada 16 d'agost, diada del Sant, se celebra al Marquet de les Roques. En aquesta ocasió i després de la missa celebrada a la capella del Sant, en Jaume Valls exposà l'evolució dels masos de la Vall d'Horta amb una especial referència al Marquet de les Roques, el marc d'aquest aplec tradicional.

FOTOGRAFIES D'ABANS DE LA GUERRA

Amb motiu de la Festa Major de Sant Llorenç Savall i com ja ha esdevingut tradicional en les tres darreres edicions, la nostra entitat va presentar una exposició divulgativa de la nostra història. Si l'any 2003 estigué dedicada als masos i l'any passat a la guerra civil 1936-1939, enguany l'exposició recollia fotografies antigues del nostre poble, des de l'inici d'aquest art afinal segle XIX, fins a l'any 1936.

L'exposició es presentà en el celler del Marquet de l'Era, i des d'aquestes pàgines volem agrair la col·laboració de tots els llorençans i llorençanes que cediren fotografies per a fer possible aquesta exposició. Moltes gràcies.

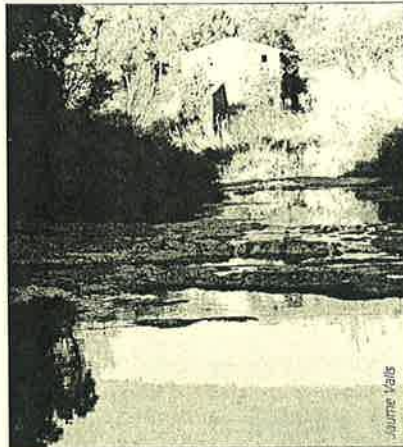
COL·LABORACIÓ EN EL PROJECTE FIL

Per encàrrec de la regidoria de Medi Ambient de l'Ajuntament local, la nostra entitat va participar activament en el projecte europeu FIL. Es tracta de la definició i senyalització d'un camí que permeti recórrer el curs del riu Ripoll, des del seu naixement a Sant Llorenç fins al desguàs al riu Besos, posant en valor tant els elements naturals i artificials del propi riu, com per donar a conèixer els elements patrimonials tant naturals com històrics del seu entorn, al seu pas pel nostre terme.

Varem participar tant en les dues excursions per recórrer la Vall del Ripoll i establir el sender paral·lel al curs del riu, com i especialment en la part de documentació lliurant una extensa memòria descriptiva tant dels diferents elements naturals del seu curs fluvial (rieres, torrents,

gorgs...), com de les indústries i activitats associades (molins, rescloses, pantà...) i dels elements monumentals del seu entorn (Castell de Pera, església de Sant Felu de Vallcàrcara, Torre de Lacera o torrota de la Roca, Molí de l'Agell, i dels masos llorençans propers).

Esperem que aquesta contribució documental permeti posar en valor i poder gaudir ben aviat d'un recorregut peatonal senyalitzat del riu Ripoll.

Molí de l'Agell

NOU LLIBRE D'ALBERT VICENS

El llibre "100 arbres monumentals de Catalunya" del nostre soci Albert Vicens i Llauredó, constitueix una precisa i valuosa guia d'itineraris per fer a peu, en bicicleta o en cotxe, que convida a conèixer un centenar d'arbres monumentals que senyoregen el paisatge de Catalunya, entre els quals l'espectacular Pi de les Quatre Besses del Dalmau, que amida 4,40 m. de perímetre del tronc, situat en el nostre terme municipal.

Les setze rutes proposades en el llibre contenen una fitxa tècnica, una descripció de la zona on es pot trobar, la topogua de l'itinerari proposat acompanyada d'un plànol esquemàtic. També descriu altres exemplars que es poden visitar per trobar-se prop de l'arbre monumental principal, i finalment, sota la rúbrica "coses d'arbres", una descripció de l'espècie concreta i el seu arrelament i distribució en el territori.

GUERRES CARLINES

En el marc de la Casa de Cultura i amb una bona assistència de públic, tingué lloc la presentació del número quatre de la publicació LACERA. L'Albert Vicens, l'autor d'aquest monogràfic dedicat a les guerres carlistes a Sant Llorenç, desenvolupades entre 1833 i 1876, fou l'encarregat de presentar al doctor

Artur Juncosa, catedràtic emèrit de la Universitat Ramon Llull i un dels millors coneixedors del carlisme.

El professor Juncosa va presentar, en la seva xerrada, el context econòmic, social i polític que, en el segle XIX, va fer possible el desenvolupament del carlisme com a reacció front al liberalisme, una tendència que afavorí la concentració de capital i depauperà les hisendes familiars tradicionals de la pagesia.

DELS CAMINS I L'ARXIU

En el marc del programa d'activitats de divulgació de la història local que du a terme la nostra entitat hem de ressenyar les dues xerrades-col·loqui presentades per Jaume Valls, i que comptaren amb una notable assistència de públic.

La primera celebrada al Patronat, el mes d'abril, va estar dedicada als camins històrics de Sant Llorenç Savall, i la pronuncià el vicepresident del Centre Excursionista de Terrassa i membre de l'associació per a l'estudi i conservació dels camins històrics en Francesc J. Suárez. Ens explicà la importància de preservar les diferents tipologies de camins que recorren el país (reals o rals, mercaders, carrerades,...) i els estudis necessaris per a conèixer el seu traçat exacte, així com els instruments legals necessaris perquè puguin ser transitats a peu.

La segona, el dissabte 7 de maig a la Casa de Cultura, va estar a càrrec de l'arxiver i historiador terrassenc Joan Soler i Jiménez, bon coneixedor del patrimoni documental del poble, puix que, per encàrrec de la Diputació de Barcelona ordenà i classificà l'arxiu Municipal que aplega 113 metres lineals de documents guardats en 1.127 capsos, i constitueix un valuós patrimoni local. En Joan Soler exposà el contingut de l'Arxiu i valorà el llegat que conté, tot fent una crida a la conservació i divulgació de la documentació, com a eina fonamental per als estudis històrics.

DIPÒSIT DE LLIBRES

Amb motiu de l'imminent remodelació de la Sala de biblioteca de la Casa de Cultura, forem invitats per la Regidoria de Cultura de l'Ajuntament a recollir aquells llibres i materials que fossin d'interès per a la nostra entitat. Varem recollir llibres i publicacions que tenen un interès per a la historiografia local.

Aquest material, a falta d'un local o d'un armari on poder-lo dipositar per a ser consultat pels socis, ha estat acollit provisionalment en dipòsit a l'estatge del Centre Excursionista Llorençà, entitat a la qual volem agrair aquest servei. Esperem que en un futur no massa llunyà poguem disposar d'un espai on guardar els materials.